

160 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA MUZEULUI NAȚIONAL

ALEXANDRU MARINESCU

Primele decenii ale scolului al XIX-lea au însemnat, pentru cultura română din cele două Principate, o perioadă fastă, de intensă activitate și importante realizări. A crescut, în primul rând, interesul pentru cultură și instrucție. Aceasta din urmă apărea ca o necesitate vitală pentru un stat care dorea să devină suveran. Și nu poți vorbi de pregătirea școlară fără a aminti numele lui Gheorghe Lazăr, eminentul învățat și patriot transilvan, „primul institutor de ideal românesc”, cum avea să-l numească, inspirat, Nicolae Iorga.

La 5 aprilie 1818 el deschidea porțile noii Școli românești de la Sfântul Sava, care înlocuia în capitala Valahiei Academia grecească și avea să joace un rol de primă mărime în renașterea culturii naționale, cultură ce nu se putea încheia fără un învățământ în limba țării, care să cuprindă tineretul „de toată starea”.

Dacă activitatea pedagogică a eruditului dascăl a fost, din păcate, scurtă, primii săi discipoli, Petrache Poenaru și Eufrosin Poteca, întorși de la studiile desăvârșite în străinătate, îi vor continua opera. Ca membrii în Consiliul Școalelor, ei au avut un rol decisiv nu numai în organizarea învățământului ci și în întemeierea și evoluția altor instituții culturale cum a fost, de exemplu, Muzeul care a luat ființă și a funcționat în incinta Școlii de la Sfântul Sava.

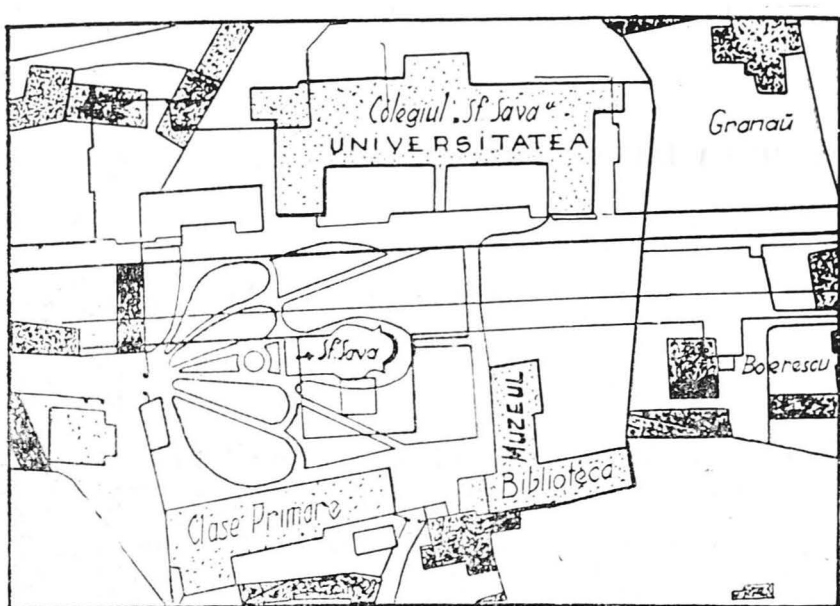
Aceasta s-a întâmplat în anul de grație 1834. Dar înainte de a se înfăptui oficial Muzeul din București, ieșenii s-au dovedit mai grabnici și la 4 februarie

elita intelectuală a urbei se reunea pentru a consemna înființarea primei instituții muzeale a Moldovei, Cabinetul de Istorie Naturală al Societății de Medici și Naturaliști, cu secții de Mineralogie și Zoologie și înzestrat și cu o bibliotecă de specialitate.

Meritul principal revenea lui Iacob Cihak (1800—1888) și lui Mihail Zotta (1800—1864), dar Epitropii Școalelor, marele logofăt Constantin Sturza și aga Gheorghe Asachi, au dat un sprijin important punând la dispoziția Muzeului casa Balș, de pe ulița Podu Verde, subliniind astfel, încă de la începuturi, rolul didactic-educativ pe care-l avea de îndeplinit instituția muzeală. De altfel, din 1838 muzeul și-a mutat sediul la Academia Mihăileană, rămânând aici vreme de doi ani, până în 1840 când s-au cumpărat casele vornicului Costachi Sturza unde au fost mutate și aranjate colecțiile Muzeului și unde le găsim și în zilele noastre.

Încă de la începuturi, instruirea mare-lui public a fost considerată drept o sarcină esențială și ea s-a înfăptuit atât printr-o organizare adecvată a colecțiilor cât și prin prelegeri care au început în martie 1834 și au continuat cu regularitate și în anii următori prin râvna lui Iacob Cihak. Acesta și-a tipărit în 1837 expunerile de istorie naturală prezentate la Muzeu, dând astfel la iveală primul manual de istorie naturală în limba română și stabilind prima terminologie științifică românească.

Dacă Muzeul de Istorie Naturală din

Planul Colegiului de la Mănăstirea Sf. Sava, unde era adăpostit și muzeul

Iași a fost rezultatul unei fericite inițiative particulare, a unui grup de intelectuali luminați reunit în cadrul Societății de Medici și Naturaliști, la București a fost organizat primul Muzeu Național de pe teritoriile locuite de români, la 3 noiembrie 1834, prin ordonanța cu numărul 142 a principelui Valahiei, Alexandru Dimitrie Ghica (1834—1842).

Dându-și acordul pentru înființarea unei astfel de instituții culturale, în primul an al domniei sale, Alexandru Dimitrie Ghica făcea un gest plin de semnificații, dar inițiativa a aparținut fratelui său, marele Vornic Mihalache Ghica, „ministru al treburilor din lăuntru”, om de aleasă cultură, colecționar nu numai pasionat ci și foarte avizat. Acesta, „din râvnă patrioticească”, susținut și de alți oameni luminați, a insistat pe lângă Principe pentru fondarea unui Muzeu, cu scopul de „a strânge feluri de colecții spre luminarea istoriei naturale a acestei țări cum și a strânge acolo câte antichități se mai găsesc risipite prin acest Prințipat, care ar putea da oareșare lumină asupra istoriei nației noastre”.

Istoria naturală, după cum se constată, este pusă pe primul loc și nu fără temeiuri. Mihalache Ghica a fost nu numai inițiatorul Muzeului ci și primul său mare donator. Dintr-o călătorie în Aus-

tria, făcută în 1833, a adus „o colecție sistematică și completă mineralogică, alcătuită din 150 bucăți” și alta de moluște „ce se găsesc în arhiducatul Austriei și sunt mai tot acelea ce s-ar afla în țara noastră, bucăți 213”. Ambele au fost donate Muzeului, dar lor li s-a mai adăugat o colecție de pești din apele românești, o vulpe împușcată lângă Giurgiu, „dinti” și oase de Mastodont, o colecție de monede „romane, elinești și bizantine, de argint și de aramă, bucăți 1258”, diferite sculpturi antice și medievale, între acestea din urmă „chipul întreg pe piatră în relief a lui Matciăș Craiul, nalt de șase palme și cu înscriere, aflat în orașul Târgoviștei”.

Muzeul a avut inițial un pronunțat caracter de Cabinet de Istorie Naturală, dar s-a transformat după câțiva ani în muzeu mixt păstrându-și această structură până în 1864 când s-a produs o separare pe specialități: pinacotecă, antichități, istorie naturală.

Muzeul bucureștean s-a aflat, imediat după constituire, așa cum prevedea decretul domnesc, în grija unui Comitet ales dintre membrii marcantți ai Consiliului Eforiei Școalelor. Făceau parte din acest Comitet personalități precum Alexandru Filipescu, Ștefan Bălăceanu, Barbu Știrbei, Nicolae Piccolo.

Comitetul mulțumea, în august 1835, marelui Vornic Mihalache Ghica pentru colecția de păsări preparate de Ștefan Ipitis (acesta poate fi socotit primul preparator-naturalist despre a cărui activitate avem știință) și donate Muzeului Național. Sediul acestuia se afla în „odăile de jos de lângă porțița curții Mănăstirii sfântului Sava”, odăi care boltite fiind puteau fi și mai bine „păzite de primejdia focului”.

Muzeul s-a impus curând în viața culturală a capitalei Țării Românești, în 1835 fiind amintit în manualul de Geografie alcătuit de Issif Genilie, la capitolul dedicat Bucureștilui (p. 216 „muzeul de artichități și rarități, colecții de tablou (uri) antice și curiozități naturale”).

Vizitatorii de marcă ai orașului treceau și prin sălile Muzeului (la început numai două) și de multe ori își consemnau impresiile în jurnalele lor de călătorie. Așa va face Timotei Cipariu, la 22 august 1836 și mai târziu, în 14 iulie 1837, călătorul rus Anatolie Demidoff.

Nu vom reaminti tot pasajul referitor la Muzeu, aflat în primul volum al cunoscutei lucrări „Voyage dans la Russie Méridionale et la Crimée, par Hongrie, la Valachie et la Moldavie” (Paris, 1840) mărginindu-ne să reproducem începutul lui: „Nous vîmes le Musée de Bucarest, ce Musée est spécialement consacré à l'histoire naturelle...”

Demidoff a donat pentru colecția mineralogică „un eşantion de platină siberiană” în amintirea primirii deosebite ce i s-a făcut în instituția bucureșteană.

Două evenimente de importanță culturală se cuvin, de asemenea, menționate. Apariția, la 5 februarie 1836, a primului număr din „Muzeul Național”, gazetă literară și industrială, supliment al ziarului lui Heliade Rădulescu, „Curierul Românesc”, care publicase, în numărul 58, din 13 decembrie 1834, prima știre despre înființarea Muzeului și reprodusese atât Proiectul lui Mihalache Ghica cât și decretul lui Alexandru Dimitrie Ghica.¹ Alegerea titlului ne apare ca o dovadă a interesului stârnit de noua instituție, paginile gazetei adăpostind informații privind activitatea și evolu-

Carol Wallenstein (1795—1863), autoportret

ția sa. Aici va fi publicat de altfel și primul regulament de funcționare al Muzeului.

Al doilea eveniment a fost numirea, la 18 iulie 1837, a primului conservator al Muzeului, în persoana lui Carol Wallenstein de Vella, (1795—1863) cetățean austriac de origine croată. Acesta era, de câțva timp, profesor de desen la Colegiul Sf. Sava și se va ocupa de Muzeu până la pensionarea sa, survenită în noiembrie 1859. Avea atunci 64 de ani și desfășurase timp de 22 de ani o activitate absolut meritorie în cadrul Muzeului. Dacă virtuțile sale de pictor nu sunt prea mari (autoportretul cu constumație orientală, aflat astăzi la Muzeul Național de Artă, este totuși remarcabil), în schimb ca naturalist și muzeograf s-a înscris la loc de cinste în istoria culturii românești. Din păcate această latură a activităților sale este încă puțin cunoscută. Știm că a inițiat primele schimburi de materiale zoologice cu Cabinetul imperial de Istorie Naturală din Viena, oferind colecții de păsări autohtone și ouă și primind moluște (1847) și păsări exotice (1848).

A întocmit primele cataloage ale colecțiilor, a inițiat cercetări pe teren, pentru observații și colectare de piese și a publicat în 1853 lucrarea „Elemente de ornitologie”, „după proprii observații locale chiar în Țara Românească”, cum se menționează pe pagina de gardă a cărții. Aceasta trebuie socotită prima lucrare de ornitologie din literatura științifică românească. Din păcate ceea ce s-a imprimat, la Tipografia Sfintei Mitropolii din București, reprezintă numai un fragment din lucrarea lui Wallenstein, un fel de anunț publicitar pentru a se „face cunoscut tendința și stilul în care

este scrisă acest uragiu original care va ieși în 4 secții: 1 după o mică introducere fiziologică, va urma nomenclatura sistematică și istoria păsărilor hrăbitoare, diurne și nocturne, 2 Seșivorii, 3 care trăiesc pe țărmurile apelor și 4 notațiile”.

Lucrarea în întregul ei, probabil, nu a mai apărut, volumul nu figurează în cataloagele bibliotecilor din România și nici despre soarta manuscrisului nu se cunoaște nimic.

Din 1856 a lucrat la Muzeu, ca ajutor de conservator, și fiul lui Carol Wallenstein, George, iar în 1858 se înființează primul post de preparator pe care l-a ocupat Petrache Gheorghiu, remarcat de Eforia Școalelor pentru talentul său de modelator în ceară. Acesta va întreprinde în 1860 o călătorie de documentare de două luni, la muzeele din Italia și Germania.

La începutul anului 1859, imediat după Unire, fiindcă Muzeul urma să se mute din vechile clădiri, conservatorul, ajutat de doi profesori de la Colegiu Național Sf. Sava (Barosi și Marian) trece la verificarea inventarelor și la întocmirea unor noi cataloage.²

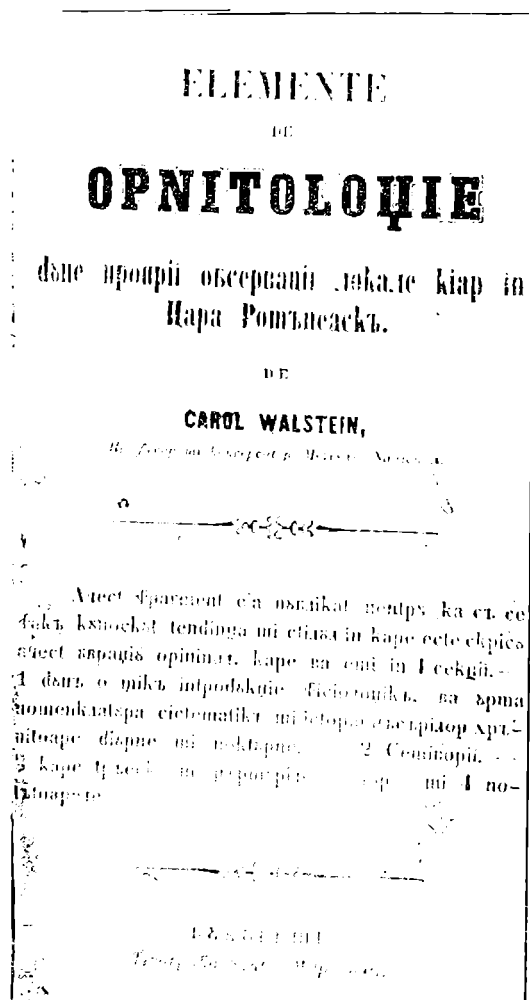
După plecarea lui Wallenstein, postul de conservator este încredințat naturalistului italian Carlo Ferreratti, care lucrase ca al doilea preparator la Muzeul de Zoologie din Torino.

Contractul prin care fusese angajat, la propunerea Eforiei Școalelor, prevedea, pe lângă sarcinile ce reveneau de drept conservatorului, și ținerea unor cursuri de istorie naturală, dar prezența la catedră era condiționată de învățarea limbii române. Carlo Ferreratti a izbit să se descurce onorabil, într-un timp record și în toamna lui 1861 ținea primele lecții.

O dată cu naturalistul italian, au sosit la București importante colecții de istorie naturală, donate de Regatul Piemontului și Sardiniei³ „Majestății Sale prințul nostru domnitor, cu scopul de a fi depuse la Muzeul Principatelor Unite”, cum suna formularea din actul oficial.

Erau în fapt piese ce proveneau de la două cunoscute muzee italiene, din Torino și Genova.⁴ Acesta din urmă a trimis la București o colecție de minerale alcătuită din 660 de piese „dintre cele mai

Coperta lucrării „Elemente de ornitologie”, publicată de Carol Wallenstein în 1853

rare și mai frumoase, de dimensiuni convenabile pentru un muzeu public", dar, din păcate, lista acestora nu ne este încă cunoscută. În schimb posedăm informații ample asupra colecțiilor zoologice oferite de cele două instituții muzeale italiene. Întreaga donație cuprindea 1119 exemplare aparținând la 417 specii, nevertebrate, pești, amfibieni, reptile, păsări și mamifere, toate perfect preparate, determinate și etichetate cu grijă, cu indicarea locului de colectare și în multe cazuri purtând mențiunea mascul, femelă, adult, juvenil, deci cu o incontestabilă valoare științifică și muzeologică.

Judecată prin prisma situației actuale, când multe dintre specii s-au rărit sau chiar au dispărut, valoarea și importanța donației ne apar în adevăr excepționale.⁵

În cursul celor șapte ani, cât Carlo Ferreratti a condus Muzeul Național din București (7 noiembrie 1860 — 20 august 1867), acesta a cunoscut o perioadă de înflorire. Colecțiile au sporit neîncetat, prin donații, achiziții și cercetări pe teren, iar noile măsuri organizatorice i-au întărit rolul în viața culturală românească. Proiectul de regulament, în 24 de articole, întocmit de Carlo Ferreratti, a fost aprobat, la 16 mai 1863, de către Consiliul Superior

al Instrucțiunii (care avea printre membrii pe Petrache Poenaru, Carol Davila, August Treboniu Laurian). El preciza clar atribuțiile ce reveneau personalului muzeului: îmbogățirea colecțiilor, conservarea lor, prezentarea pentru public.

Încă de la 1 decembrie 1862 s-a pus problema transferării colecțiilor Muzeului, în noul palat al Academiei (Universitatea), acestea fiind deja aranjate la 29 august 1863, în trei săli din aripa dreaptă, în dulapuri noi. Erau incluse și piesele colecției N. Mavros, recent intrate în patrimoniul Muzeului, ca și tablourile din sala fostei Eforii a Școalelor.

La vechile preparate anatomice, datorite de către Muzeul anatomic de la Colțea, s-au adăugat multe altele executate prin grija lui Carlo Ferreratti, creându-se, practic, un sector de anatomie comparată care prezenta evoluția unui organ sau sistem (inimă, sistem circulator, sistem nervos etc.) de-a lungul seriei animale.

Ieșirile pe teren, în țară, ale lui C. Ferreratti îmbogățeau periodic colecțiile cu noi piese zoologice⁶ dar naturalistul italian a dăruit Muzeului și numeroase piese exotice obținute în cursul călătoriilor sale în străinătate. S-ar putea să fi

Clădirea Universității din București în 1863. Fotografie de Carol Popp de Szathmari

făcut chiar o expediție în Africa ecuatorială, fiindcă numeroase păsări din această zonă sunt trecute în cataloage cu mențiunea „Voiagiul domnului Director Ferreratti”.

Dar există, desigur, și posibilitatea ca aceste piese, alături de altele din Mexic sau India, să fi fost procurate de către Carlo Ferreratti din diverse colecții italiene, în urma unor vizite făcute în țara sa natală.

Tot el a înlesnit cumpărarea unor colecții din străinătate (moluște, madre-

istorie naturală la Facultatea de Științe a noii Universități.

La Muzeul de Zoologie avea în subordine un preparator, Petrache Gheorghiu, un elev aspirant, Cristofor Georgescu și doi secretari, Șandru Radu și Constantin Mihaiu.

La 20 august 1867, Carlo Ferreratti preda oficial colecțiile Muzeului de Zoologie și Mineralogie lui Gregoriu Ștefănescu (1838—1911), tânărul profesor de Geologie și Paleontologie al Universității, cu studii desăvârșite la Paris

Gregoriu Ștefănescu (1838—1911)

Dr. Hilarius Mitrea, cel mai de seamă donator al muzeului din București.

porari) și a avut o contribuție hotărâtoare la obținerea unor donații precum cea din 1867 făcută de cunoscutul zcolog Canestrini din Modena.

La 7 decembrie 1864, prin decretul lui Alexandru Ioan Cuza, Muzeul Național se împărțea în trei unități: Pinacoteca, care era pusă în grija lui Teodor Aman, Muzeul de Antichități și Muzeul de Zoologie și Mineralogie. Carlo Ferreratti păstra „Direcția generală a Muzeelor Naționale”, se ocupa în continuare de Muzeul de Zoologie și preda cursuri de

unde avusese ca profesori pe marele Claude Bernard, pe celebrul Geoffroy de Saint Hilaire și pe paleontologul Alfred Gaudry.

Jurnalul Oficial nr. 237, din 1867, publica inventarul Muzeului: 4 205 piese, dintre care 2 300 de minerale și 1 905 specimene zoologice și paleontologice. Dintre acestea 419 proveneau din România.

Gregoriu Ștefănescu s-a ilustrat ca întemeietor al studiilor de geologie la noi și a întocmit prima hartă geologică a țării, în cadrul Biroului Geologic pe

care l-a înființat și condus. A pus bazele învățământului universitar de geologie, mineralogie și paleontologie.

Aceste activități s-au reflectat și pe plan muzeal prin marile colecții mineralogice, strânse nu numai de pe pământ românesc ci și din toate locurile prin care a călătorit, din Mexic până în Munții Stâncosi și de la capătul Europei occidentale până pe întinderile înghețate ale Siberiei. Nu mai puțin importante au fost piesele paleontologice printre care un lcc aparte ocupă scheletul marelui Deinotherium, descoperit la Mânzați, la sfârșitul secolului trecut (1890—1894). După oasele sale s-au făcut copii care au fost trimise la toate marile muzee ale lumii. Montat de cel mai celebru restaurator al epocii, belgianul Louis de Pauw, care aranjase pentru Institutul regal de Științe Naturale din Bruxelles marile schelete de Iguanodon, descoperite la Bernissart, Deinotherium gigantissimum rămâne și astăzi o piesă de excepție a Muzeului din București.

Tot Gregoriu Ștefănescu este și inițiatorul primelor măsuri de protecție a monumentelor naturale, în 1891 ridicându-se cu hotărâre contra acelor care prin acte de vandalism distrugeau frumusețea unor peșteri ca Polovraci, Dâmbovicioara sau Cloșani. Iată deci că rolul oamenilor de muzeu în protejarea naturii a fost perceput de aceștia la vremea când puțini erau cei care sesizau importanța și ecoul în timp al acțiunilor distructive.

Din păcate, acaparată de cercetările de geologie și paleontologie, Gregoriu Ștefănescu a neglijat aproape complet colecțiile zoologice.

În perioada directoratului său se produce gestul singular al doctorului Hilaris Mitrea din Râșinari, care în iunie 1882 donează Muzeului din București o extraordinară colecție zoologică (1200 de specii) strânsă în perioada 1869—1881, în Indiile Olandeze unde lucra ca medic militar.⁷ Colecția, transportată pe cheltuiala sa în Europa, a fost determinată și perfect aranjată la celebrul Naturhistorisches Museum din Viena, înainte de a sosi în București. A fost și a rămas până

astăzi, cea mai mare donație primită de instituția bucureșteană.

Ea a fost însă valorificată muzeografic abia după 1893, când colecțiile Muzeului de la Universitate au fost împărțite în trei secțiuni: Geologie-Mineralogie, Paleontologie și Zoologie. Ultimele au fost încredințate tânărului Grigore Antipa, precăpăt întors de la studii, împlinite în chip strălucit, cu Ernst Haeckel la Jena, Mecca darwinismului.

O dată cu numirea lui Grigore Antipa ca director al Secției de Zoologie (semnată la 1 aprilie 1893 de către Take Ionescu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice), începe o nouă perioadă în istoria Muzeului, cea mai strălucită. Ea va marca, în același timp, trecerea muzeologiei de la o activitate în bună parte empirică la una pe baze științifice, de înalt profesionalism, cu nivel european și mondial.

După ce spațiile din strada Polonă nr. 19, noul sediu al Muzeului de Zoologie, devin ncăncăpătoare, ca urmare a unei neobișnuite afluențe de piese, Grigore Antipa izbuteste să obțină fondurile minime necesare pentru a ridica prima construcție românească concepută pentru a adăposti colecții muzeale. Clădirea a fost terminată în 1906⁸, iar la 24 mai 1908 a fost inaugurat noul Muzeu de Zoologie, cu un fast deosebit, în prezența Regelui Carol I și a reprezentanților guvernului.

El s-a impus curând drept o instituție de faimă europeană, prin inovațiile muzeologice introduse de Grigore Antipa. Între acestea, sistemul de prezentare dioramic, cu animalele în mediul lor natural, a cucerit administrația publicului și prețuirea specialiștilor.

Afluxul vizitatorilor a fost extraordinar, în unele zile de sârbătoare trecând prin sălile muzeului peste 5000 de oameni, după cum au consemnat statisticile vremii.

La aranjarea colecțiilor în noul local și realizarea dioramelor, Grigore Antipa a fost ajutat de preparatorul Robert Ritter von Dombrovski (angajat la 1 august. 1895), Albert Lucien Montandon, conservator (1 octombrie 1896) și Ion Popa Burcă, conservator (1 octombrie 1905).

La 18 iunie 1914, la cele 16 săli inițiale, oferite publicului în 1908, s-au mai adăugat încă 11, consacrate Antropologiei, Etnografiei generale, Geologiei, Mineralogiei, Paleontologiei, Anatomiei comparate, Ecologiei (15 diorame noi), consfințind astfel transformarea Muzeului de Zoologie în Muzeu Național de Istorie Naturală, cum anunța și placa din marmură de Carrara, aflată sub frontonul conceput de Dimitrie Paciurea.

Abia în 1918, după încheierea războiului, Grigore Antipa a publicat prima lucrare de muzeologie, intitulată „Muzeul de Istorie Naturală din București” (cu o versiune în germană). Au urmat, la intervale destul de mari, alte lucrări esențiale ca cea din 1934 (Principes et moyens pour la réorganisation des Musées d’Histoire Naturelle) care concentrează ideile și experiența de o viață a celui mai mare muzeograf român.

Condițiile economice ale țării, totdeauna dificile, nu i-au permis lui Grigore Antipa să realizeze în practică toate gândurile sale îndrăznețe, iar speranțele de a mări spațiul muzeului din capătul șoselei Kisseleff s-au spulberat o dată cu trecerea anilor.

Războiul și cataclismele naturale n-au ocolit ctitoria lui Grigore Antipa care păstrează totuși și astăzi marca de neegalat a gândirii sale.

Pentru a încheia această succintă prezentare, care a urmărit, în primul rând, istoria și evoluția colecțiilor de științe naturale ale Muzeului Național din București, se cuvine să consemnăm și manifestările ce au avut loc, în zilele de 15 și 16 decembrie 1994, pentru a marca împlinirea a 160 de ani de la întemeierea acestei instituții.

Dacă în 1984 nu a fost posibil să se organizeze, la scară națională, comemorarea unui veac și jumătate de trudă și izbândă în domeniul activităților muzeale, în 1994 s-a realizat, totuși, încheierea unei reuniuni, chiar dacă aceasta nu a avut ecoul scontat și a fost aproape complet ignorată de presă și de mijloacele de informare audio-vizuală.

Meritul principal revine Muzeului Național de Istorie a României, profeso-

rului Radu Florescu și colaboratorilor săi, care au fost și gazdele manifestărilor desfășurate sub genericul „160 de ani de muzeografie românească”. Acestea au durat două zile și au cuprins o ședință plenară (în care prof. dr. Radu Florescu a prezentat raportul, intitulat destul de impropriu, „160 de ani de la înființarea Muzeului de Istoria Națională și Antichități”), comunicări desfășurate în două secții, Istoria muzeografiei (18 comunicări) și Valorificarea patrimoniului (17 comunicări), două mese rotunde cu teme „Personalități de marcă ale muzeografiei românești” (15 decembrie) și „Grigore Țambac” (16 decembrie), prezentarea publicațiilor științifice editate de Institutul Român de Tracologie.

A fost, de asemenea, vernisată (15 decembrie) expoziția temporară „160 de ani de muzeografie românească”, realizată cu contribuția multor muzee naționale (Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Artă, Muzeul de Istorie Naturală, „Grigore Antipa”, Muzeul Satului, Muzeul Militar Național, Muzeul Țăranului Român, Muzeul Tehnic „Dimitrie Leonida”, Muzeul Național Cotroceni, Muzeul Literaturii Române, Muzeul civilizației populare tradiționale „Astra”, Sibiu etc și a unor muzee județene.

Coordonarea și tușa finală a acestei expoziții, deloc ușor de organizat, a aparținut doamnei Maria Ioniță, de la Muzeul Național de Istorie a României. Expoziția a rămas deschisă în perioada 16 decembrie 1994 — 1 februarie 1995 și a permis vizitatorilor să urmărească evoluția muzeografiei românești, de la primele începuturi până în zilele noastre și în același timp să sesizeze specificul și personalitatea fiecărei instituții muzeale prezentate.

NOTE

¹„Curierul Românesc”, al cărui prim număr a ieșit de sub tipar la 8 aprilie 1829, din inițiativa și sub îngrijirea lui Ioan Heliade Rădulescu, este primul ziar românesc. După foarte scurt timp, la 13 mai 1829, Gheorghe Asachi scotea la Iași „Albina Românească”.

Redăm în întregime textele apărute în numărul 58, datat joi 13 decembrie 1834, al „Curierului Românesc”, gazetă politică și literară, pentru importanța documentară deosebită, ele constituind în fapt actul de înființare al primului Muzeu Național românesc.

Știră din lăuntru — București

„Întinsele cunoștințe și îndelungata strădanie a Domnului Marele Vornic Mihail Ghica, astăzi au dat pricină de o nouă epocă în istoria civilizației Nației Românești.

Dorința cea nobilă de a se face însuși începător ori căria întreprinderi ce ar privi spre folosul obștesc și cugetară că vrednică de toată lauda ce de mulți ani îndeletnicește pe acest bărbat, iată și dau acum cu îmbelsugare roadele lor.

Românii se pot fâli că au astăzi în capitala nației lor un Muzeu împodobit cu mai multe și deosebite colecții sistematice și ceea ce este deopotrivă vrednic de însemnat prin jertfele de sume simfioare și cu strădania numai a unui particular.

Singurul fondator, Domnul Vornic Mihail Ghica, cumpărând, clasificând și dăruind obștei Românilor aceste colecții, i-au scăpat din chibzuirile ca și îngrijările ce urmează a se lua spre finere în bună stare și sporirea acestui muzeu. Și spre aceasta alcătuind un Proiect, l-au supus și au dobândit într-o toată aprobarea înaltei Săpătorii.

Asemeni însemnate folositoare, patriotice fapte, însuflă cu autoritate contemporanilor dragoste și respect, iar istoricilor posterității de a clasifica fapta și pe autorul ei în treapta ce i se cuvine. Cu mulțămire alături aici Proiectul mai sus pomenit, al Domnului Vornic Mihail Ghica. (S.R.)”

Pre-înălțate Doamne,

Cele mai multe capitale ale Europei se fălesc cu muzee, cu cabineturi de istorie naturală și cu alte deosebite colecții (adunări) care au pricinuit atâtea înaintare științelor și au adus mari ajutoare industriei; alte iarăși cetăți mai puțin populate pătrunse de foloasele acestea au așezat pe o mică scară acest institut.

Subi-căscălitul cunoscând râvna patrioticească a înălțimii Tale, și dorința ce ai a înființa pe lângă alte mari scopuri și asemenea instituții spre luminarea neamului nostru, supun la înalta aprobare și protecție a înălțimii Tale o prescurtare de Proiect asupra unei așezări de muzeu.

Acest muzeu va primi obiecturi câte cu vremea vor completa un cabinet de istorie naturală, va strânge la un loc modeluri trebuincioase spre îmbunătățirea Agriculturii și inscripții naționale; scopul însă mai deosebit al acestei așezări va fi a strânge felurite colecții spre luminarea istoriei naturale a acestei țări, cum și a strânge acolo câte antichități se mai gădesc risipite printr-acest Principat. Care ar putea da oareșare lumină asupra istoriei nației noastre.

Mulți patrioți și alți literați bărbai sunt îndreptățit că vor da la acest muzeu multe obiecturi de curiozitate; drept aceasta să vor ține în condiții șnuruite și peceluite, cataloguri de câte obiecturi să vor așeza într-o acest muzeu, și să va da ca din partea Statului către dânsi un înscris de mulțămire, aceste condiții se vor ține în muzeu, trimțând câte una asemenea la sfârșitul fieș căruia an la cinstita Epitropie a Școalelor spre-a sta în păstrare.

Local cuviincios ar fi deocamdată pentru așezarea unui muzeu odăile de jos de lângă porțile curții Mănăstirii Sfântului Sava, aceste odăi fiind boltite pot fi și păzite de primejdia focului.

Acest muzeu va fi sub îndreptățit unui prefect (epistat) care va clasifica și va așeza sistematicește toate obiecturile, și va fi în răspundere de a nu să înstrăina sau a să pierde ceva.

Subi acest prefect, se va orânduia un custod sau paznic, care va ține cheile muzeului, va fi de față când școlarii sau alții vor vizita acest institut ce va fi deschis de două ori și în zilele hotărâte ale săptămânii, cinstita Eforie a școalelor va avea privechere de a ține acolo bună rânduială ce să va întocmi și a să păstra toate colecțiile câte se vor depune acolo.

Nimeni pentru ori care pricină nu va fi slobod a scoate din muzeu vre un lucru, afară numai când să strică și trebuința va cere de a să prenoi, sau a să lepăda vre un lucru netrebuincios; acesta însă să se facă prin știrea și slobozenia mădularilor Eforiei școalelor dată prin hârtie.

Bine voiește către aceasta, Înălțate Doamne, d-am da voe să depui însumi pe altarul patrii cele mai în jos însămmate mici daruri pentru începerea fundamentului acestui institut.

1-ia — O colecție sistematică și completă mineralogică alcătuită din 150 bucăți denumită după sistima profesorului Leonard, cu catalogul lor.

2-lea — O colecție de moluște ce să gădesc în arhiducatul Austriei și sunt mai tot acelea ce s-ar afla în țara noastră, bucăți 213, și un catalog sistematic de familiile și felurile lor.

Aceste două colecții am putut aduce din călătoria ce am făcut în anul trecut în statele Austriei.

3-lea — Colecție de câte feluri de pesci să pot afla în apele țării noastre pe lângă Mare alături și alte multe feluri de pesci și ostracodermi de Mare după cum în deosebitul catalog se arată.

4-lea — O vulpe albă ce s-au împușcat în anul acesta pântre bălțile din Județul Vlăsca nu departe de Orașul Ciurciu, aceasta ca o ... au bălsămit-o la Viena ca să se poată păstra în cabinetul de istorie naturală.

5-lea — O adunare de monede vechi Romane, Elinești și Bizantine de argint și de aramă, bucăți 1258, aflate în țara noastră.

6-lea — Șase bucăți de antichități, adică chipul întreg pe piatră în relief a lui Mateiaș Craiul nalt de șase palme și cu înscriere aflat în Orașul Târgovișcii; un cap de marmură a lui Jupiter, o piatră ce s-a găsit pe mormântul unui Roman în Județul Mehedințului pe care se vede bustul ostașului și înscriere.

Trunchiul trupului unei Vinere pudice de marmură, partea de jos a unui vultur, o placă de fier cu figuri în relief tot în acest Principat găsit O DOMO ANTONIVSO NIC NORISO

7-lea — Dinți mastodonți, un os foarte gros petrificat, o mare bucată de sulfat de var petrificat găsit la Varna, bucăți de lemneși alte mai multe bucăți”.

Nol Alexandru Dimitrie Ghica, Voevod, cu mila Iul Dumzeu Domn a toată Țara Românească, Către Eforia Școalelor

„Dumnealui Marele Vornic Mihail Ghica, prin alăturatul proiect ce ne-a înălțat, supune bunăvoinței Noastre folositoare chibzurile ce a făcut de a să așeze un Muzeu în Capitala Noastră

Bucureșii și tot deodată fiind însuși dumnezeul în taină începător al pomenitului Muzeu înzestreată cu o însemnătoare colecție și alte deosebite obiecturi de antichități pe care le au putut dobândi prin osârdniul euget de mulți ani pentru un asemenea sfârșit.

Îndreptând dar Domnia Mea acest Proiect Eforiei Școalelor, poruncim a-l lua în deaproape băgare de seamă și chibzuind mijloacele cele mai înlesnitoare spre aducerea într-o săvârșire și dezvoltare unei așa de folositoare întocmiri, să spuie acele chibzuiri la cunoștința Domniei Mele. Dar proștirea ce se face de către Dumnealui Marele Dvornic într-o sa patrioticească râvnă și desinteresată vrednică de toată lauda, se va primi de către Dumnealui eforii, și se va depune în Muzeum ce se va întocmi făcându-se priveghere de a să ține în bună păstrare.

No 142 Noemv. 3. 1874

² . Catalogia de toate lucrurile muzeului căre se află acum în ființă” a început la 6 iulie 1859 și a fost isprăvită în februarie 1860. La 31 mai 1860, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice era înștiințat de terminarea cataloagelor de mineralogie, cele sistematice de moluște, pești și păsări, atât pentru materialele din Țara Românească cât și pentru cele exotice; la fel cataloagele pentru antichități și obiecte artistice.

³ Aici domnea Casa de Savoia, condusă în acel moment de Vittorio Emmanuelle al II-lea. Să mai amintim că din Piemont pornise luptă pentru unificarea Italiei, iar în 1865 Torino devenea capitala Regatului italian.

⁴ Museo di Zoologia din Torino, fondat la mijlocul secolului al XVIII-lea și Raccolte dell'Università din Genova ale căror baze fuseseră puse în 1803.

⁵ Cele două muzee nu au avut o contribuție egală la alcătuirea colecțiilor zoologice. Genova a donat o colecție de păsări, alcătuită în majoritate din specii europene și alta de cochilii de moluște (77 de specii, mai ales gasteropode marine, dar și câteva dulcicole și terestre). Colecțiile donate de Muzeul din Torino au fost mult mai bogate și mai interesante și la alcătuirea lor a avut, probabil, un rol important Carlo Ferreratti. Lotul de pești cuprindea 159 de exemplare cu 88 de specii, toate din fauna Mediteranei. Amfibienii erau puțini numeroși (24 de exemplare, 4 specii) în schimb reptilele (86 de exemplare, 23 de specii) erau foarte interesante, provenind din Brazilia, Guiana, Mexic, Egipt, Cipru, China. De departe cel mai bogat lot din colecție a fost cel al păsărilor, 218 specii totalizând 751 de exemplare, provenind din toate regiunile Terrei: Africa, America de Nord, China, India, Australia. Numai din Munții Himalaia existau 15 specii (45 de exem-

plare), iar din restul Indiei alte 30 de specii (74 de exemplare). Cele 7 specii de mamifere fuseseră colectate în America de Sud (*Cebus capucinus*, *Bradipus trydactylus*, *Nasua rufa*, *Mustella dolicocephala*) și Africa (*Cercopithecus griseoviridis*, *Hydromis xoypus*, *Myrax siriacus*).

Am prezentat mai în detaliu această donație din 1860 pentru a evidenția faptul că Muzeul Național din București dispunea încă de la mijlocul secolului trecut de un bogat și foarte valoros patrimoniu.

Din nefericire, puține exemplare au supraviețuit la scurgerea timpului și la încercările diverselor cataclisme între acestea situându-se și incendiul care la 24 martie 1884 a devastat o parte din Universitate. Câteva piese au ajuns totuși până în zilele noastre și ceea ce este mai surprinzător, ele se află încă în expunerea publică iar vizitatorii trec prin fața lor fără să le cunoască Lunga odisee.

⁶ Cunoaștem câteva asemenea călătorii de colectare încheiate cu rezultate remarcabile. Cea din septembrie-octombrie 1864 a sporit colecțiile muzeului cu 35 de mamifere, 35 de reptile, 9 pești și 148 de cochilii, iar cea din octombrie 1865 cu încă 33 de specii de păsări și 27 specii de pești.

⁷ Hilarius Mitrea (1842–1904) înainte de a se stabili, pentru 25 de ani (1869–1894), în Indiile Olandeze (arhipelagul malacoz), a călătorit în Australia (1865), Mexic (1866–1867), Statele Unite, ca medic de vas pe ruta Hamburg–New York în perioada 1867–1868.

În 1895 a donat Muzeului de Zoologie din București un nou lot de materiale, la colecțiile zoologice adăugându-se, de data aceasta, numeroase piese etnografice și antropologice de mare valoare: săbii mandau ale vânătorilor de capete dayaci din Borneo, scuturi și împletituri din fibre vegetale realizate de băștinașii din Celebes, argintărie din Makassar, splendide scuturi ornamentate de pe coasta de vest a insulei Noua Guinee, craniitrofee de război ale dayacilor, craniile de papuași din Noua Guinee.

⁸ Primăria Bucureștilor a atribuit Muzeului de Zoologie, cu gândul lăudabil al unor dezvoltări viitoare și pentru amenajarea unui parc, un teren cu o suprafață de 45.000 mp. Construcția clădirii s-a făcut pe 5 400 mp, iar 2 000 mp au fost afectați pentru rezervoarele de păcură și canalizări. Lucrările au început în 1904 și au fost terminate în 1906. Inginerul Mihail Roco (1870–1931), de la Direcția Generală a Pescăriilor Statului a realizat planurile și a asigurat supravegherea lucrărilor, iar arhitectul Grigore Cerchez a verificat aceste planuri și a făcut desenele pentru fațadă. Planurile inițiale prevedeau o clădire cu două niveluri și o cupolă centrală, dar, din nefericire, lipsa fondurilor a impus modificarea lor.